

Kateřina Lešková Dolenská

Spectaculo Interesse – pozvolný ústup ze slávy

Ostravský festival, který je (respektive býval) jednou z největších mezinárodních přehlídek v kontextu českého divadla,¹ byl založen z impulsu někdejšího ředitele Divadla loutek a významného loutkářského režiséra Miroslava Vildmana. Z jeho iniciativy se v roce 1990 uskutečnilo první mezinárodní setkání, nultý ročník festivalu, tehdy ještě v komorní sestavě českých, polských a slovenských souborů.²

Unikátnost ostravského festivalu spočívá zejména ve faktu, že se v Československu od roku 1969 žádný mezinárodní loutkářský festival nekonal,³ naposledy tomu tak bylo „v souvislosti s pražským kongresem UNIMA“ (MALÍKOVÁ 1995: 250). První regulérní ročník Spectacula Interesse však musel na svou realizaci počkat až do roku 1995; Vildman roku 1991 nečekaně zemřel a novým spirem agentů festivalu se stala dramaturgyně DLO Hermína Motýlová. Počátky festivalu byly spíše skromné a mezi pozvanými hosty figurovala zejména divadla z blízkých regionů. V *Loutkáři* (1995/8–9: 252) je dokonce publikován zamítavý dopis z Ministerstva kultury, ve kterém je oznámeno neudělení záštity právě pro jeho novost.

1 Petr Pavlovský uvádí, že v množství pozvaných souborů předčí Spectaculo Interesse z tuzemských mezinárodních festivalů pouze královéhradecké Divadlo evropských regionů. (PAVLOVSKÝ 1999: 220 a 2003: 266)

2 Velice těsná vazba na polské a slovenské divadlo je patrná z programů všech dosavadních ročníků Spectacula Interesse.

3 Festival inscenací pro nejnižší věkovou adresu Mateřinka se zahraničním inscenacím otevřel až ve svém 12. ročníku roku 1993.

Profil festivalu

Bienále Spectaculo Interesse, konající se v lichých rocích, není nijak specifikováno – tj. nemá předem stanovenou věkovou hranici publika ani žánrové omezení. Zve profesionální soubory statutární i nezávislé, tuzemské i zahraniční, s inscenacemi interiérovými, exteriérovými, výpravnými a celoansámblovými, stejně jako s komorními sólovými projekty. Je to samozřejmě také následek dodnes znatelně odlišné praxe někdejších východních (převážně souborových) a západních (převážně sólistických) loutkářů, kteří se na festivalech potkávají. Tento fakt klade velké nároky zejména na festivalovou porotu (viz např. MALÍKOVÁ 1995: 250). Dramaturgie festivalu je pak „čistě záležitostí pořadatelů – soubory se účastní na pozvání, nikoli na základě přihlášek“ (PAVLOVSKÝ 1999: 220). Při podrobném studiu programů je zřejmé, že některé renomované soubory, které opakovaně zaujaly odborníky i diváky například na národní loutkářské přehlídce Skupova Plzeň, se v Ostravě doposud nepředstavily – za všechny jmenujme třeba pražské Divadlo Minor.⁴ Znalce tuzemského loutkářství jistě překvapí, že bez cen z Ostravy jsou třeba i Buchty a loutky.

Spectaculo Interesse je totiž už od počátku soutěžní festival, přičemž je udělována Grand prix pro nejlepší inscenaci a kolísající počet ocenění za individuální umělecké výkony. Proměnlivý byl během uplynulých deseti ročníků i počet porotců, a dokonce porot samotných. Porotci byli nejčastěji tři, ovšem někdy čtyři nebo pět, a kromě hlavní odborné poroty fungovala v několika ročnících i studentská a dětská porota. Studenti (z pražské Katedry divadelní vědy FF UK) měli za úkol vydávat festivalový zpravodaj, což pro ně byla nezanedbatelná zkušenost pro vlastní teatrologickou praxi, a zároveň hodnotili zúčastněné studentské inscenace.

Kromě hlavního programu je pro ostravské bienále už od počátku charakteristický bohatý doprovodný program pravidelně čítající výstavy a pouliční (statická i průvodová) představení, a vedle nich buď tvůrčí dílny, debaty s účinkujícími, nebo semináře pro odbornou veřejnost.

K počátkům Spectacula Interesse se váže i drobná kuriozita, která snad nemá obdoby v případě jiných festivalů – teatrologové se v mnoha člancích pozastavují nad jeho latinským názvem s nejednoznačným významem. Nina Malíková ho považuje za „záhadný“ (MALÍKOVÁ 1995: 250) a chápe ho ve smyslu „zajímavá představení“ (MALÍKOVÁ 1997: 254), zatímco Petr Pavlovský ho překládá jako „zajímat se o divadlo, doslova »být v divadle«“ (PAVLOVSKÝ 2001: 259). Maďarský publicista Géza Balogh v roce 2005 dokonce napsal:

Dřív jsem se stavěl k odvážně mnohoslibnému názvu ostravského mezinárodního loutkového festivalu s nemalou skepsí. Proč se sám hodnotí? Jak si troufá předem slibovat, že

⁴ K vidění zde byla pouze inscenace *Sny o bizonech* (2009), na níž se Minor produkčně spolupodílel s Katedrou alternativního a loutkového divadla, nicméně dramaturgicko-režijní tým i obsazení bylo převážně studentské; Divadlo Minor této inscenaci de facto pouze propůjčilo hrací prostor Malé scény.

bude zajímavý? Jak může vědět, že se mu každé dva roky podaří získat jen a jen zajímavá představení z Česka a různých končin světa? [...] Když nenatrefí na několik zajímavých, významných »spektáklů«, tak je jim ten slibný název k ničemu. (BALOGH 2005: 262)

S postupným zavedením „festivalové značky“ se však tyto pochybnosti a polemiky v reflexích zcela vytrácejí.⁵

Slibný rozvoj

Po skromných začátcích je při náhledu do programu dalších ročníků zřejmý postupný nárůst počtu zúčastněných inscenací a značné rozšíření okruhu zemí (nejen z evropského kontinentu), odkud do Ostravy přijely;⁶ program bývá z poloviny rozdělen mezi české zástupce a z poloviny mezi soubory ze zahraničí. Festivaloví recenzenti starších ročníků nešetří superlativy a označují festival jako „velkoryse pojatý, dobře organizovaný a ve výsledku úspěšný“ (MALÍKOVÁ 1995: 252), „bohatý a pestrý a co do celkové úrovně více než dobrý“ (MALÍKOVÁ 1997: 257), „skvostný festival, který chválím, kudy chodím“ (JUST 2005: 261) nebo „bezkonkurenčně největší mezinárodní přehlídka loutkového a alternativního divadla z desítky evropských a mimoevropských zemí u nás“ (JUST 2009: 252).

Už v roce 2003 Petr Pavlovský píše: „Festival kvantitativně narostl do té míry, že několik dramaturgických omylů [...] jej už nemůže kvalitativně vážněji ohrozit“ (PAVLOVSKÝ 2003: 270). Asi největším dramaturgickým přehmatem v historii festivalu se stalo (dokonce opakované!) pozvání „opravdového dna pražského komerčně pouličního bulváru“ (JUST 2005: 261), a to inscenací z produkce divadelního podnikatele Todora Rističe (PAVLOVSKÝ 2001: 261, JUST 2005: 261). Ovšem kvalitní inscenace ve většině počátečních ročníků převažovaly a skutečné omyly tvořily podle recenzentů zhruba pětinu programu (například PAVLOVSKÝ 1991: 221).

01

2015

5 Ještě poznámka na vysvětlenou: přibližně po šesti ročnících prošel název festivalu drobnou úpravou. Zpočátku byl uváděn jako Spectaculo interesse (s malým i), zatímco v posledních ročnících začíná v propagačních materiálech divadla převažovat – z ne zcela jasných důvodů – velké I, což je například patrné v soupisu literatury. Aktuální podobu dodržuje i tato studie.

6 Všechny statistické údaje jsou převzaty z webových stránek Divadla loutek. Doposud do Ostravy přijely soubory z těchto zemí: Belgie, Bělorusko, Brazílie, Čína, Francie, Itálie, Izrael, Japonsko, Jižní Korea, Kanada, Litva, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rusko, Skotsko, Slovensko, Slovinsko, Švýcarsko, Tchaj-wan, Ukrajina, Velká Británie. *Spectaculo Interesse* [online]. Divadlo loutek Ostrava [citováno dne 17. 12. 2014]. Dostupné online na <<http://www.dlo-ostava.cz/festivaly/spectaculo-interesse/>>.

Mezi festivalovou elitou

Podíváme-li se do festivalových programů a na soupis ocenění jednotlivých ročníků, je zřejmé, že svého dosavadního vrcholu festival dosáhl v letech 2003 a 2005, kdy přivezl skutečně úctyhodný počet produkcí z celého světa – ve více než čtyřiceti představeních – natěsnaných do šesti dní. V těchto letech navíc hostil skutečně loutkářské osobnosti, jak vystihuje poznámka Gézy Balogha z roku 2005:

Mezi dvaceti inscenacemi soutěžního programu lze najít pět takových, které rozhodně patří k výjimečným dílům současného loutkového divadla. To je velmi vysoký počet, na který by mohl být kterýkoli mezinárodní divadelní festival dost pyšný, kdyby se mu k tomuto číslu podařilo přiblížit. A význam tohoto faktu nesnižuje ani to, že jsou mezi nimi některé v odborných kruzích dobře známé a několikanásobně oceněné inscenace, které již byly uvedeny v mnoha zemích a jsou již považovány za klasiku. (BALOGH 2005: 262)

Spectaculo Interesse se ale zaměřovalo nejen na loutkáře známé z jiných evropských přehlídek (například belgická dvojice Nicole Mossoux – Patrick Bonté, německé duo Michael Vogel a Charlotte Wilde či Figurentheater z Tübingenu pod vedením Franka Soehnle, soubor Tabola Rassa z Barcelony, australsko-nizozemský sólista Neville Tranter ad.), které – konečně a velice záslužně – představilo i tuzemskému publiku. Právě díky ostravskému festivalu a jeho odvaze experimentovat nastartoval v roce 2005 svou kariéru tehdy neznámý tanečník a loutkář Duda Paiva, Brazilec působící v Nizozemí. Za svou inscenaci *Anděl* získal festivalovou Grand prix, která mu přinesla pozvání na další festivaly a celosvětový ohlas. Paiva se proto do Ostravy pravidelně (a velmi úspěšně) vrací a v loňském roce dokonce nastudoval se souborem Divadla loutek autorskou inscenaci *Marvin*.

Kromě ceněných inscenací ze zahraničí se tu samozřejmě objevila i většina nejzdařilejších inscenací českého loutkového divadla (*Alibaba a čtyřicet loupežníků*, *Jéminkote*, *Psohlavci*, *Tři mušketýři*, *Zvířecí divadlo*, *Zlatovláska podle M. D. Rettigové*, *Jak si hrají tatínkové* a mnohé další; ve starších ročnících se úspěšně prezentovalo i pořadající Divadlo loutek). Podle Niny Malíkové měly svůj podíl na úspěchu festivalu také

výrazné osobnosti zúčastněné jak na výběru titulů, tak na celkové skladbě festivalu, zejména dramaturgyně Hermína Motýlová, která sice osobně neobjížděla zahraniční festivaly, ale dovedla dobře vybrat ze zasláných námětů svého konzultačního okruhu i z prezentací nabízejících se souborů, ale také režiséři – Petr Nosálek a hostující Marián Pecko, jenž byl po určitou dobu s divadlem velmi těsně spjat jako tvůrce s výrazným rukopisem.⁷

7 Citace pochází ze soukromého rozhovoru autorky s Ninou Malíkovou (listopad 2014).

Léta stagnace

V dalších ročnících už festival ta „slavná jména“ pouze recykloval a víceméně nepřivezl žádná jiná. Postupná klesající umělecká úroveň festivalu a narůstající nespokojenost recenzentů je zřetelně formulována v reflexích Spectacula Interesse z roku 2011:

Ostravský festival [...] vždy velkoryse nabízel skvělé inscenace z celého světa, které bylo možné porovnávat s tuzemskou špičkou. Jenže se letošní ročník stal součástí tzv. Flying Festu a místo zástupu světových es tak povinně nabral hvězdy vesměs poněkud nižší svítivosti. Ale abych nebyla nespravedlivá, dvě velká jména se v soutěžním programu přece jen objevila – do Ostravy opět zavítali osvědčení Neville Tranter a Duda Paiva. Jenže co naplat, nic nového, čím by byl tuzemský divák bezmezně uhranut, se tentokrát neobjevilo. (LEŠKOVÁ DOLENSKÁ 2011: 373)

„Ostatné ročníky medzinárodného bábkarského bienále Spectaculo Interesse v Ostrave sa vyznačovali pútavým programom s rôznorodými inscenáciami a aj objavmi. Tento rok sa to dramaturgii podarilo v menšej miere. Festivalovými inscenáciami sa tiahla nižšia priemernosť, ktorá neprislúcha medzinárodnému festivalu.“ (DZADÍKOVÁ 2011: 23)

Stupňující se pochybnosti o dramaturgickém směřování festivalu jsou zřejmé i z ohlasů na zatím poslední ročník, který se uskutečnil v roce 2013:

Dramaturgyně Divadla loutek Ostrava Jana Pithartová při festivalové diskusi objasnila záměr dramaturgické rady vybrat na Spectaculo Interesse inscenace, které jdou proti »trendům«, tedy ty, které nepodlehly tendencím oslabit hraní s loutkami v loutkovém divadle, či je dokonce zcela potlačit. Hlavním kritériem pro zařazení inscenace do letošního Spectacula tedy v první řadě bylo použití loutek. Tento úmysl se organizátorům skutečně podařil naplnit [...], avšak přinesl s sebou jisté úskalí: mnohá představení byla sice virtuózní ve smyslu řemeslného vodění loutek, ale postrádala hlubší obsah, nějaké podstatnější sdělení, připomínala spíše loutkovou show, v níž divadelníci předváděli, co všechno s různými druhy loutek umí zahrát a vyjádřit. (VOJTÍŠKOVÁ 2013: 17)

„Desiaty ročník medzinárodného bábkarského bienále Spectaculo Interesse v Ostrave vyvolal otázku, či je súčasná bábkarská tvorba tak málo strhujúca, alebo bol tento dojem z festivalového programu dôsledkom jeho dramaturgie. Program zložený z často priemerných, nevzrušivých, tradičných inscenácií je pravdepodobne vecou dramaturgie festivalu.“ (DZADÍKOVÁ 2013: 30)

O důvodech klesající úrovně festivalu můžeme jen spekulovat – je snad poslední dobou skutečně tak málo dobrých loutkových inscenací? Je to způsobeno výrazně konzervativnějším vkusem nového vedení Divadla loutek (nastoupilo po roce 2007; uměleckým šéfem je Václav Klemens, dramaturgyní již zmiňovaná Jana Pithartová)? Nebo je

to vše jen důsledek klesající finanční podpory, kdy na špičkové zahraniční tvůrce prostě není dostatek prostředků a je třeba zvat druhořadé umělce?

Nepochopitelný nezájem

Navzdory nastiněným pochybnostem o dalším směřování festivalu má Spectaculo Interesse v kontextu českého divadla stále neotřesitelnou pozici jako dobře „zavedená značka“. O to podivnější je jeho trvalé ignorování celostátními deníky a pohříchu i na kulturu zaměřenými médii, a to i v těch nezpochybnitelně silných ročnících. Na tento fakt opakovaně upozorňují ve svých referátech publicisté Petr Pavlovský (PAVLOVSKÝ 2001: 259) a Vladimír Just:

V den, kdy letošní 8. mezinárodní loutkářské bienále začínalo, jsem si v autě ladil kulturní zpravodajství na všech možných rozhlasových stanicích. [...] Na Vltavě (ČRo 3) v den zahájení festivalu propagovali vedle hudby v Ostravě jakousi výtvarnou akci, a také nějakou úžasnou přehlídku filmovou, o kulturním servisu veřejnoprávní televize [...] darmo mluvit. Konstatujme tedy hned zkraje, že všechny kulturní akce inzerované v době zahájení festivalu ve všech médiích dohromady, a to nejen v Ostravě, ale i ve zbytku republiky, se svým lokálním významem i tradicí vedle Spectaculo interesse vyjímaly asi tak jako Novoměstský hrnec smíchu vedle Oscara. (JUST 2009: 252)

Kromě setrvalé indolence ze strany médií přetrvává tato i ze strany specializovaných odborníků, což se ostatně týká celého stále přezíraného loutkářského oboru. Petr Pavlovský také několikrát zmiňuje absenci studentů a pedagogů jak teoretických, tak praktických divadelních škol (PAVLOVSKÝ 1999: 222). Těch několik ročníků, na nichž byli aktivně přítomni studenti FF UK (2003, 2005) a v programu byl větší prostor věnován Katedře alternativního a loutkového divadla pražské DAMU (1999, 2003, 2005, zčásti 2009), je v historii festivalu spíše výjimkou.

Závěr

Mezinárodní festival Spectaculo Interesse zůstává i nadále významnou divadelní akcí, která se v České republice koná. I když jsou jeho poslední ročníky přijímané odbornou veřejností s rozpaky, nelze mu upřít někdejší zásluhy o postupné seznamování tuzemského publika se zahraniční loutkářskou elitou ani odvalu v hledání zatím neznámých uměleckých osobností. Ve svých nejsilnějších ročnících pak bylo Spectaculo naprosto souměřitelné s evropskou festivalovou špičkou (např. polským festivalem v Bielsku-Białej nebo německým festivalem Fidena). Byla by určitě škoda na tento odkaz zcela

rezignovat – už takto ztrácí rok od roku české loutkářství v zahraničí kdysi neotřesitelný kredit a klesající úroveň jediného tuzemského loutkářského mezinárodně-konfrontačního festivalu (záměrně pomímám velice úzce zaměřený liberecký festival Mateřinka) k tomu jen přispívá.

Bibliografie

- BALOGH, Géza. 2005. Loutkářovi partneři [Puppeteer's Partners]. *Loutkář* LV (2005): 6: 262–265.
- BALOGH, Géza. 2007. O jednom zajímavém festivalu [On an Outstanding Festival]. *Loutkář* LVII (2007): 6: 262–263.
- BRYAN, Mikuláš. 2005. Na zkušené v Ostravě [For Experience in Ostrava]. *Loutkář* LV (2005): 6: 266.
- DOLENSKÁ, Kateřina. 2007. V hlavní roli loutka [Starring Puppet]. *Divadelní noviny* 16 (2007): 18: 9.
- DWORAKOWSKA, Zofia. 2007. Cenná rovnováha [Invaluable Balance]. *Loutkář* LVII (2007): 6: 260–261.
- DZADÍKOVÁ, Lenka. 2011. Interesse iba priemerne [Interesse Only on Average]. *Kød* 5 (2011): 9: 23–26.
- DZADÍKOVÁ, Lenka. 2013. Headliner Budulínček [Budulínek the Headliner]. *Kød* 7 (2013): 9: 30–33.
- DZADÍKOVÁ, Lenka. 2009. Spectaculo bolo interese [Spectaculo Interesse Festival Actually Was Interesting]. *Kød* 3 (2009): 10: 29–32.
- JUST, Vladimír. 2005. Loutka jako znak, loutka jako alibi [Puppet as a Sign and an Alibi]. *Loutkář* LV (2005): 6: 259–261.
- JUST, Vladimír. 2009. Vrcholy i propady festivalu [Ups and Downs of the Puppet Festival]. *Loutkář* LIX (2009): 6: 252–254.
- LEŠKOVÁ DOLENSKÁ, Kateřina. 2011. Z ligy mistrů do okresního přeboru? [From the Champions League to District Championship?] *Loutkář* LXI (2011): 6: 273–279.
- MALÍKOVÁ, Nina. 1997. Interessantní i neinteressantní spektakly ostravského Spectacula interesse [Interesting and Non-Interesting Spectacles at Spectaculo Interesse in Ostrava]. *Loutkář* XLVII (1997): 11: 254–257.
- MALÍKOVÁ, Nina. 1995. Odvaha, nikoli troufalost [Courage, Not Impudence]. *Loutkář* XLV (1995): 8–9: 250–252.
- MALÍKOVÁ, Nina. 2007. Spectaculo interesse 2007 – loutky, panáci, figuríny, androidi nebo jen rekvizity? [Spectaculo Interesse Festival: Puppets, Dummies, Androids, or Just the Props?] *Loutkář* LVII (2007): 6: 256–259.

- PAVLOVSKÝ, Petr. 1999. Spectaculo interesse. *Loutkář* XLIX (1999): 5–6: 220–222.
- PAVLOVSKÝ, Petr. 2001. Spectaculo interesse. *Loutkář* LI (2001): 6: 259–261.
- PAVLOVSKÝ, Petr. 2003. Ostrava opět srdcem loutkářského světa [Ostrava is the Heart of the World of Puppets Again]. *Loutkář* LIII (2003): 6: 266–271.
- VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana. 2013. Jubilejní Spectaculo Interesse [Jubilee Spectaculo Interesse Festival]. *Loutkář* LXIII (2013): 5: 17–23.

